

ՅՈՒՆԵՍԿՈ

Ն. Ս. ՕՍՈՒԹԻՒՆ Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿԵԼԵԿՈՅ

12 Յունուար 1947ին Պեյրուք, Ամերիկեան Համալսարանի ժողովասրահին մէջ, մեծ շուրջով ծովափնուած է Վեհ. Տ. Գաւրեգին Կաթողիկոսի ծննդեան՝ աղամանդեայ, քաղաքացիական եւ գրական գործունեութեան՝ ոսկեայ, եւ իշխանագոյնացման՝ արծաթեայ երեսակ Յօրհեանքները:

Յօրհեանքական հանդիսութեան իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին Պեյրուքի գիշակից հասարակութիւնը, Լիբանանի Կաթողիկոսութեան Վարչապետ Ռիթան Պէյ Սօլի, եւ ազգային ու յարանուանական ներկայացուցիչներ: Յանուն Սրուսաղիմի Ամեն. Պատրիարքին եւ Միաբանութեան յօրհեանքին իր ներկայութիւնը տարածեալ Ա. Սրուսաղիմի Լուսարարապետ Գեորգ. Տ. Սեդիք Վրդ. Տեղեւանք:

Յօրհեանք Վեհափառը եղալիս դժմ մըն է մեր եկեղեցիին, ու ազգին մեծարժէք եւ սիրելի զաւակներէն մին: Իր կեանքին բոլոր երեսները եւ ասպարեզին հանգրուանները եղած են բեղմնաւոր եւ լեցուն: Վեհափառը պատմական, բանասիրական, հնագիտական եւ մանրամասնաշաղկապ արուեստին շուրջ յայնմաբերած իր լուրջ, բազմաթիւ եւ նորութիւններով լեցուն երկասիրութիւններով, արդէն հրատարակուած եւ անթիւ, ծանօթ է իբր մեր պատմութեան արժեքներու մեծ հմուտը, որուն գործը հայ միջին դարերու արուեստներու ուսումնասիրութեան մէջ երեւան եկող հարցերուն կը բերէ վաւերական փաստեր եւ լուծումներ, անոնց ծագման, զարգացման ուղղութիւններու, եւ կրօնած ու գործուած ազդեցութիւններուն ի խնդիր: Ան կը գտնուի մեր պատմութեան ու բանասիրութեան երախտաւոր միւս մասներէն իր մերթով, որ կը ջանայ մէկ կողմէն քաղաքացիութիւնը ընել երջանակներուն եւ միւս կողմէն կենդանի եւ անսուսկալութիւններով եւ փաստերով արժեւորել գանձի: Մեր պատմաբանասիրական արեւելեան դպրոցի ամենէն ասակ եւ արդիւնաւոր ներկայացուցիչներէն մին եւ առաջինը կը մնայ Յօրհեանք Հայրապետը Մեծի Տանն Կիլիկիայ:

Համեստ գիւղական վիճակէն մինչեւ բարձրագոյն գաղաքը մեր նուիրապետական արտուններէն միոյն, ան բարձրագոյն է շնորհիւ իր անձնական, իմացական եւ բարոյական հազուագիւտ շնորհներուն:

Վեհափառ Յօրհեանքը ամենէն առաջ ամբասիր, ազգանուէր եւ գաղափարապետ եկեղեցականն է, որուն կեանքն ու արդիւնաւոր գործունեութիւնը կ'ընեն զինք մեր եկեղեցւոյ մեծ իշխաններէն: Առակետութեան շնորհէն մինչեւ կաթողիկոսութիւն, Նորին Վեհափառութիւնը եղած է ուսողի, լուրջ ու զննող, եւ իր եկեղեցական ասպարեզին առաջին սանդխամասին վրայ իսկ՝ ուսագրաւ դարձած գրական եւ մանաւանդ բանասիրական աշխատութիւններով, Սասմայ Մեհրը եւ Փշրանքներ ժողովրդական բանահիւսութիւնից՝ այդ շրջանի գործեր են:

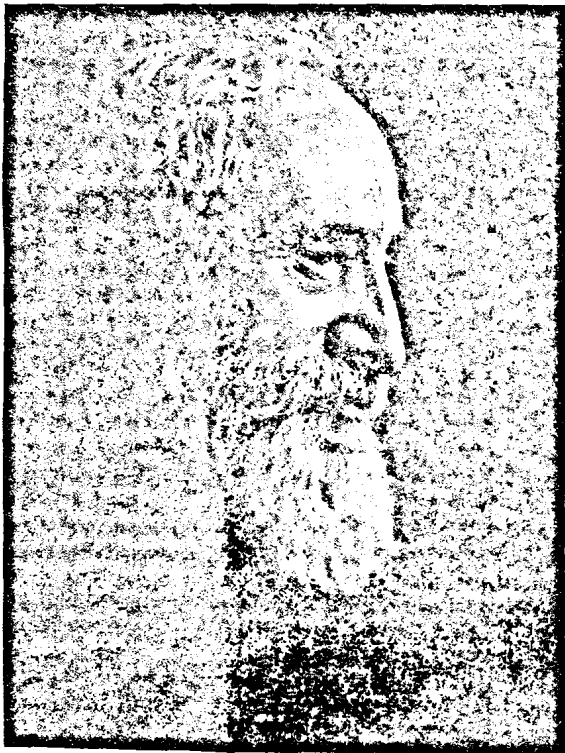
Վեհ. Յօրհեանքի երկասիրութիւնները հրատարակուած եւ անթիւ կը բաժնուին քանի մը երեսներու:

Ա.) *Ժողովրդական բանահիւսութիւն*, «Սասմայ Մեհր», «Փշրանքներ ժողովրդական Բանահիւսութիւնից» եւ «Ռոստոմ Զալ»ը իր դեռահաս շրջանի գործեր են, որոնք նպատակ ունին բանասիրական աշխատի ուսողութիւնը հրաւիրել այն անգին զանձանքով վրայ, որոնք հայ ժողովրդական բանահիւսութեան կը պատկանին, ինչ որ նոյն շրջանին պիտի ընեն անմահն Կովստա, կազմելու հայ ժողովրդական երաժշտութեան նոր տարածքը եւ Թարմանեան՝ մեր ճարտարապետութեան նկատմամբ:

Բ.) *Պատմաբանասիրական եւ մատենագրական*. — Այս կարգի գործերուն առաջինն է «*Նորստոմի թարգմանիչ եւ երկասիրութիւնը Նորին*», «*Մխիթար Սասնեցի*», «*Մխիթար Այրիկանեցի*», «*Թովմա Մեծփեցու կեանքը*», «*Զազալանից ժողովրդ*» վերադարձն ունեցող կարեւոր գործեր, որոնք մեր եկեղեցւոյ պատմութեան եւ դաւանաբանութեան կը բերեն կարեւոր լուսաբանութիւններ եւ հետմանք:

Այս կարգի գործերուն կը պատկանին նաեւ տակաւին լոյս չտեսած բնագիրներ՝ *Ոսկերեքանի, Կիւրեղ Աղեքսանդրացւոյ, Որոգինէսի* հայերէն բարգմանութեանց եւ *Ստեփանոս Սիւնեցիի «Զորից Աւետարանաց Մեկնութիւնը»* եւ *Գր. Մագիստրոսի Թուղբերը*:

Քեան մէջ ամբողջ շրջաններ եւ ուղղութիւններ լուսաբանելու: 1) *Նիւթեր եւ Ուսումնասիրութիւններ Հայ Արուեստի եւ Մշակոյթի պատմութեան*, որուն երեք պըրակները արդէն հրատարակուած են եւ չորրորդ ու հինգերորդ հատորները պատրաստութեան մէջ են, բաղկացած *Պողոպանքը* եւ

ՅՈՐԵԼԵԱՐ ՎԵՂԱՓԱՌԸ

ՄԵՍԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ

Գ.) Հայ Արուեստի եւ Մշակոյթի վերաբերեալ ուսումնասիրութիւններ. — Վեհ. Յոբելեար մեծ հեղինակութիւն մըն է Ժ.Գ. Ժե. Գաբելու, գլխաւորաբար, եւ անկէ առաջ եղած մանրակարգական արուեստին մէջ: Ունի այս շրջանի արուեստին նուիրուած մեծագրութիւններ, որոնք մեկնակէսներ կը ծառայեն մեր արուեստի պատմու-

գմբէթաւորումը Հայ Տաճարների, Գերեզմանական կոթողներ եւ նրանց հնագիտական արժէքը, Վախթանգ Որդի Ումեկայ, Իգնատիոս Մանրանկարիչ եւ Շոթոռկանց տոհմը, Հաղբատի դպրոցի մի գլուխ գործոց, Խաղբակեանք կամ Պռօշեանք հայոց պատմութեան մէջ: Այս կարգի աշխատութիւններուն կը պատկանին նաեւ Հաւուց

Քառի Ամենափրկիչը եւ նշյանունը Յուշարձաններ, Աղիբեկհանը եւ նրանց շինարարութիւնը :

Այս խումբէն կարելի է դասել ցայժմ չհրատարակուած հետեւեալ գործերը, **Ջեռագրական յիշատակարաններու հաւաքածոն** բաղկացած երեք ստուար հատորներէ, **Դըր-լութեան Արուեստը**, **Հին Հայոց մէջ, Ժէ. դարու Հայ Մանրանկարչութեան եւ Որմանկարչութեան մասին եւ Հայ Մանրանկարչութեան Քարտէզը** որ Վեհափառի անգուգական եւ կորցուական գործն է օտակալն իր վերջնական ձեւը չէ ստացած :

Յիշեցնմբ միայն գլխաւորները գրչի այս մեծ բանուորի գործերէն, առանց անդհադառնալու իր գիտական, գեղարուեստական, գրական, կրօնական եւ եկեղեցագիտական բնոյթ կրող յօդուածներուն, որոնց թիւը հարիւրը կ'անցնի, հրատարակուած զանազան հանդէսներէջք եւ պարբերականներու մէջ :

Վեհ. Յոբելեարը մեծ հայրենասէր մըն է, Ղեւոնդ Յոբեցի, Աւետալեցիի եւ Խիմեանի գիծէն, որ մեր դժբախտութիւններուն եւ յուսանաս վիճակներուն տուած է իր մեծ հոգիին խրախույսն ու կազդույրը :

Իսկ իբրեւ բեմասաց եւ դասախօս, ան ունի գաղտնիք բազմութիւններ մագնիսացնելու եւ հարատւութիւնն ու հմտութիւնը մեքի մեծ վայելիքներուն առաջնորդելու ունկնդիրները : Անոնք որ բախօք ունեցած են գինը լսելու, տարիներով մնացեր են իր հետասաւոր ու հմայֆոս հոգիին պոռկակցող գեղեցիկ պատգամներու աղօթելութեանը օակ : Մեծ հեռապակեւերն ընդգրկող, բարձունքներու սեւեռաքիթ մարդ է Վեհափառը : Նպասակ իր մէջ ամեն օր ապրող ու երբեք չսպառող իրականութիւն է, եւ հասկանալի տարիներու այն բարձունքին՝ որուն վրայ ինք կը կենայ առանց տեսնել ուզելու անոնց թիւը, Վեհափառը աւելոյժ է ու կայտառ, լարուած ուժանակի մը նման :

Անա այս կարգի անսգահ աւժանիքներով մեկուն Յոբելեանն է որ կատարուեցաւ Պէյրութի իր երկին մէջ : Սկիզբնական մը որ աւելի քան յիսուն տարիներ ծառայած է իր ժողովուրդին գիրով, խօսքով եւ գործով, իր աստիճանի աւժանալայնը գիտակցութեամբ, որ «սակաւ ընտելալ»ներու առանձնաւորներն է միայն :

« Սիոն » յանուն Սրբոց Յակոբեանց Արքուի Ամեն. Գահակալին եւ բովանդակ Միաբանութեան Վեհ. Յոբելեանին կը մաղթէ ամեն բանէ առաջ երկար կեանք, ազգանուիր ծառայութեան իր մեծ գործին համար, իրենց սպասելի լաւագոյն արդիւնքներու փափաքով : Իցիւ թէ ուրսուն տարիներու այս փառքին դիմաց մեր յարգմանը կարելի ընէր իրեն այն **ուրախութիւնը**՝ որուն նպասակ ունին այս Յոբելեանական տօնակատարութիւնները :

Գ Ի Ր Բ Ե Ր

Մերագրութեան, զանազան հեղինակներէ յրկուած են կարգ մը պատմական, գրական, փնտաղասական եւ բանաստեղծական հաստիքներունց ունեցող կ'ուզենք հոս անդրադարձալ, կատարած ըլլալու համար մեր պատգը հանդիպանոց՝ որոնք այնքան սիրաշատ կերպով իրենց մեքին տուին են վճարէր հայ մշակոյթին :

Մեզի կ'սկսէ գիրքերու խրատաշխարհի հեղինակը վճարած է իր այդ պատգը ուսկիով, արծարով եւ երբեմն պղինձով, համաձայն իր ունեցածին ու թող ներողակիտ ըլլան եթէ այս հեղեւթ մէջ անոնք կ'ընտրեն համաձայն մեր մշակոյթին թեւած իրենց արժէքին :

ՆՈՒՆԱԳՈՍԻՆ

Համայնապատկեր Հայ Մօակոյթի

Ա. Պատրիկ, 1946, Գաւիթէ :

Ինձանով որ սրտագին նուիրումով պատասխանած էստոր մը, որ համաձայն իր յատկաբանի յայտարարութեան, կը թուի ըլլալ անձնական նօթատետր մը մեր անցեալի գեղեցիկութեան անձնութեան անհնց արժեւորման փաստագրուի :

Համայնապատկեր մը, մանրացոյցով դիտաւած անկան, որ անձերն ու իրողութիւնները փոխանակ պղտրկնալու, աւելի խտացած ու ծանր կը կշռեն : Աւելի ճիշտ շարանը մեր արժէքներուն է փառքներուն, իրենց մեծ, որտառաւ ու տրտուած շուքերով, որոնք հակառակ իրենց տարազ տողանցումին, կը մեծնան ու կը խորանան, շնորհիւ հոգեկան այն յոտակ լոյսին, եւ հայեցի էշմարտութեան, որ Ա. Պատրիկին է, մեր անցեալ ու ներկայ արժէքներուն նկատմամբ :

Ի պատիւ այս սեղով, բայց մանաւանդ օգտակար ու կարեւոր հատորին, պէտք է ըսեր թէ Ա. Պատրիկ ճիշտ է տեսած է արժեւորման մեր դարերը, եւ զանոնք իր նկարչի տաղանդով վերածած այն գեղեցիկ համայնապատկերին՝ որ իր գիրքն է :

Թէ այդ գործը օւղղուած զանգուածին ի վիճակի չէ իր թելադրած խիտ ու այնքան շահեկան հարցերուն նոր կամ վճարկան վերբերումներն ընելու, պարագայ մըն է որ ոչինչով կ'անդրադառնայ դրքի նախատարին: Կը հաւատանք թէ զայն թերթադրող ամէն նախորդի դէպքի մը աւելի պիտի հայ զգայ ինքզինքը, երբ հատորը կ'աւարտէ, և այս յաւելումի կարողութիւնը նուազ արժանիք մը չէ: Առաքել Պատերիկը արժանի է երախտիքի:

Բարձրերդ, Բերքումսն

Ս. Սահակեան, 1945, Գաւիթ

Ձառլամի-էն վերջ, Բարձրերդ շարունակուածին մըն է, բայց ոչ յաւելում մը, ասիկա թէ դատապարտութեան և թէ արժանիքի նշան մըն է, թէ իր խառնուածքը կը շարունակէ ինքզինքը պահել արտաքին աշխարհին դէմ:

Տառ տարիները որոնք կը բաժնին իր երկու բանաստեղծական հատորները, մենք չենք փորձեր արժեւորել այս հատորով: Միւս կողմէն գիտենք թէ է. Թէքէեանի իւրաքանչիւր տառ-ումնակը մեր հոգեբանութեան և արուեստի մարդերէն խոսացեալ երեսներ և վկայութիւններ կը ներկայացնեն, Գիտենք նախպէս թէ Բարձրերդի նշանակը իր ինքնատի ապրումներուն միայն չի հակադրել իր հոգեգալարը, այլ և իրմէն բարձր վիճակի նոր ապրումներ կ'արտաբանէ:

Վ. Թէքէեանի լայնէ տաքացած մը, որ ամէնէն մօտը կցուած կենսա վարպետին, պահպանելով հանդերձ իր գիծերը, այդ լայնէն չտիրապետուելու աստիճան: Բարձրերդին մէջ Ս. Սահակեանի ամօրն թէքէեանը աւելի ընկալուելու կատարելալ է և կը պահէ չափին հանդէպ դատական հասկացողութիւն և հաւատարմութիւն: Սեղմ, ժուժկա և զուսպ, ուշադիր որ լեզուի կշռումը և զգայարանները, Ս. Սահակեանի քերթողութիւնը կը զօրծէ շատ համակերպի տարբերութեամբ, անոնք զան մեր պատմութիւնէն, մեր աւարտայնէ և կամ բանաստեղծի ներքին աշխարհէն: Տեփիլներ, յուշեր, պարեն և կամ արտէն փրթած խոստովանութիւններ, երբեմն կարօտ յաւան թախծի ու երազ, միշտ լրջութեան աստուով՝ հանելի յատակ մը կը ճարեն Պ. Սահակեանի հատորին:

Բարձրերդ հատորը մեր վերջի լրջանի ամէնէն յաջող գործերէն է Սփիւռքի բանաստեղծութեան:

ԱճԳԻՃ (Բերքումսն)

Ս. Գալալիսեան, Գաւիթ, 1946

Կեանքի մէջ անսրբաբերելի դժբախտութիւններ կան, անոնցմէ մին պէտք է նկատել այս դրքը: Այսպէս կ'ըսենք մտածելով այն անտրակելի, չըսելու համար անկարելի, քերթումներուն՝ օրոնք կը լեցնեն հատորը:

Առաջին մտածումը որ կը յինուի մեր մէջ, երբ կը զարգանք այս հատորը լեցնող քերթումները, անոնց բանաստեղծական չլլալու փառ-

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ՍԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՆԻ ԲԵՄԱԿԱՆ

✽ 5 Յուն. Կիր. — Երեկոյին «Էրաշափառ» լանդիտաւոր թափորով Ս. Պատրիարքը առաջնորդուեցաւ Մայր Տաճար ուր Նախագահեց երեկոյեան զարտամունքին և Դաւթի Մարտիրի և Յակոբոս Տեառնեղբայր Առաքելոյ տօնի նախատեսակին: Զկնի պատմականց նորին Ամենապատուութիւնը թափորով առաջնորդուեցաւ պատրիարքարան և թափորականը մեկնեցան Ս. Պատրիարք Լոր օրհնութիւնը առնելէ յետոյ:

✽ 6 Յուն. Բշ. — Ս. Աթոռայ տօնին առթիւ, ըստ ողորմութեան, առաւօտեան ժամերգութեան «Փառք» կարծնաւորի ատեն, զգետաւորանած շուրջառով և եմփփորեռով խաչ և պատրիարքական դաւազան ի ձեռնի ն. Ամենապատուութիւնը բարձրացաւ Առաքելական Ս. Աթոռ և մնաց մինչև ժամերգութեան վախճանը, երբ ընդունեց ներկայ հոգեւոր դատուն շնորհաւորութիւնը: Ս. Պատարագը մատոյց Պատր. Փշոյ. Գեր. Տ. Գէորգ Վրդ. Ճանաչեան, քարոզեց Ս. Աթոռայ լուսաբարակեալ Գեր. Տ. Նիկիէ Վրդ. Տէրտէրեան: Ս. Պա-

տեն է: Ու պէտք է աւելցնել թէ սեռին պատկանած յառկութիւններէն ոչ մին կայ հան, չափէն ու յանգեց զատ, իօկ այս բուրդի ետին անհուն բացակայ մը՝ նայինք բանաստեղծութիւնը: Ե. Գալալեան չունի ոչ երևակայութիւն ոչ ալ մտածում և շեշտ՝ ապրիլ ըստած երեւոյթին դէմ:

Նախադասութիւններ բանիլ, նետել տաղերու կունկին շողողողուն անպաններ, փոխաբերութիւններ թափել մտքի նիւտ ծուլարանէն, և տեղի ու անտեղի աւարտել էջերը, ամէն բանի կրնայ նմանիլ բացի բանաստեղծութենէն:

Կառուցում չենք փնտրել, վասնզի առանց վերոյիշեալներու իրական գոյութեան, ոչինչ կարելի է կառուցանել: Ե. Գալալեան իր մտքի մէջ իր նիւթերու վերնագիրները ունի միայն, և քերթումը կը սկսի միշտ բառէ մը, պատկերէ մը կամ հասարակ տեղիք մտածումէ մը թեւադրական: Վերոյիշեալ դատումները աւելի տեսանելի պիտի ըլլային անշուշտ, եթէ հնար ըլլար մէջերումներով ցուցնել, օսական չարժեք անգուստ այդ յիշատակը անգամ մը ևս կրնայ: Այս քանի մը բացասական տողերէն վերջ, կը զարմանանք թէ հոգեկան ինչ պահանջներ դրահանելու համար լայնիւր տրուած է այդ հատորը, երբ անոր մէջ ամենադժուր չափով իօկ չկայ մեր ժամանակը տաղնապիցնող մտածութիւնը և զգացումներու հանդերձ:

Տխուր է անշուշտ որ դրքի մը առթիւ ըստածները սկսին ու վերջանան բացասական դատումներով, օսական հակադասութիւններ տարբեր կերպով կարելի չէ կարգալ:

A.R.A.R. @